

УДК 378.011.3-051]:37:001.891
DOI: 10.33989/2226-4051.2022.26.273086

Мирослава Вовк, м. Київ
ORCID: 0000-0002-9109-9194

Світлана Соломаха, м. Київ
ORCID: 0000-0002-8737-9740

Юлія Грищенко, м. Київ
ORCID: 0000-0003-0039-9720

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА І ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ: РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті представлено результати моніторингового дослідження з проблеми психолого-педагогічної і практичної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти України, яке проводилося науковцями відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України в 2020-2022 рр. у межах теми дослідницької роботи «Обґрунтування змісту і методики проведення практики у закладах вищої педагогічної освіти» (РК 0120U100228). Виявлено особливості законодавчо-нормативного врегулювання практичної підготовки майбутніх педагогів в Україні; схарактеризовано специфіку організації практики в ЗВО у співвіднесеності з психолого-педагогічною підготовкою на бакалаврському, магістерському і докторському освітніх рівнях; означено кількісні та якісні зміни у практичній підготовці фахівців педагогічних спеціальностей на основі аналізу освітньо-професійних і освітньо-наукових програм за 2016-2022 рр.; окреслено негативні аспекти її організації. Виявлено сучасні виклики у проведенні різних видів практики в ЗВО та узагальнено рекомендації щодо вдосконалення організаційних засад її проведення на законодавчо-нормативному, управлінському й організаційному рівнях.

Ключові слова: педагогічна освіта; практика; заклади вищої педагогічної освіти; моніторинг; майбутні педагоги; бакалаври; магістри; доктори філософії; якість освіти.

Постановка проблеми. У контексті імплементації Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015) актуалізується проблема підвищення якості підготовки майбутніх фахівців педагогічного фаху в закладах вищої педагогічної освіти (далі – ЗВО) на всіх освітніх рівнях. Нині в українській освіті здійснюються трансформаційні зміни в підготовці педагогічних кадрів, що зумовлено як

євроінтеграційним вектором поступу вищої освіти загалом та педагогічної зокрема, а також державною потребою в забезпеченні закладів освіти професійно-компетентними педагогами, які здатні здійснювати якісні зміни на власне державному, регіональному та локальному рівнях. Таких педагогів мають готувати заклади вищої і фахової передвищої освіти, а тому актуалізується проблема вдосконалення саме практичної підготовки педагогів на бакалаврському, магістерському, докторському рівнях. Основним викликом проведення різних видів практик у ЗВО є суперечність, зумовлена наявністю задекларованих у законодавчо-нормативних документах якісних змін у педагогічній освіті (Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018) та водночас реальною неефективністю практичної підготовки (відсутність належного фінансування, дискретність педагогічного партнерства, недостатність ресурсів для проведення практик в умовах змішаного і дистанційного навчання тощо).

Сучасний педагог повинен продукувати нові знання, володіти практичними вміннями з метою втілення в освітньому процесі інновацій, подолання формалізму й професійного вигорання у професійній діяльності, тому виникла необхідність удосконалення змісту та організаційних форм саме практичної складової системи професійної підготовки вчителя, викладача, викладача-дослідника; назріла потреба в посиленні ефективності взаємодії теоретичної, дослідницької і практичної підготовки педагогічних кадрів, що сприятиме їх озброєнню міждисциплінарними знаннями, інноваційними формами, методами, технологіями педагогічної діяльності в реальних умовах. Відповідно ґрунтовного аналізу потребує проблема організації практичної підготовки в ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі проблема практичної підготовки майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях висвітлена дискретно, переважно з позиції аналізу навчально-методичного супроводу організації різних видів практики (М. Воровка, Н. Дудник, Н. Лазаренко та ін.). В окремих дослідженнях узагальнено конструктивний досвід практичної підготовки майбутніх учителів

певного фаху з урахуванням сучасних викликів (Ю. Грищенко, Н. Ничкало, О. Семенов, С. Соломаха та ін.). Ураховуючи необхідність здійснення кількісних і особливо якісних змін у процесі організації практичної підготовки майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях, є потреба вивчення стану проведення практик з урахуванням сучасних викликів.

Мета статті – представити результати моніторингового дослідження проблеми стану організації практичної підготовки майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях у ЗВО у 2016–2022 рр. Мета статті конкретизована в таких завданнях: схарактеризувати основні положення законодавчо-нормативного врегулювання організації практичної підготовки майбутніх педагогів у ЗВО; візуалізувати кількісні і якісні зміни у проведенні практики на різних освітніх рівнях у 2016–2022 рр.; окреслити негативні аспекти організації практичної підготовки; розробити рекомендації щодо вдосконалення організаційних засад проведення практики на законодавчо-нормативному, управлінському та організаційному рівнях.

Реалізації визначених мети і завдань сприяло використання спектру **методів дослідження**: моніторинговий аналіз – із метою виявлення кількісних і якісних змін у змісті й організаційних засадах проведення практики на різних освітніх рівнях у підготовці майбутніх педагогів у динаміці (2016-2022 рр.); узагальнення – задля виокремлення положень законодавчо-нормативних документів, що врегульовують практичну підготовку майбутніх педагогів на різних рівнях освіти; прогностичний метод, котрий сприяв обґрунтуванню рекомендацій щодо вдосконалення організаційних засад проведення практики.

Виклад основного матеріалу. Моніторингове дослідження з проблеми практичної підготовки майбутніх педагогів проводилося науковцями відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України в 2020-2022 рр. у межах теми дослідницької роботи «Обґрунтування змісту і методики проведення практики у закладах вищої педагогічної освіти» (РК 0120U100228). Вибір методу дослідження обґрунтовано тим, що він передбачає збирання й аналіз інформації, зорієнтованість

на підвищення якості певного процесу й включає зорієнтованість на прогностичне обґрунтування можливостей якісних змін у відповідній складовій освітнього процесу. Слушною є думка Л. Козар про те, що «основна мета педагогічного моніторингу – оперативно виявляти всі зміни, що відбуваються в галузі освіти та прогнозувати подальші шляхи розвитку системи освіти» (Козар, 2018, с. 41). У межах нашого дослідження моніторинг передбачав аналіз кількісних і якісних змін у практичній підготовці майбутніх педагогів на бакалаврському, магістерському і докторському рівнях, виявлення негативних аспектів у цій складовій підготовки та прогнозування можливостей якісних змін в організації практики в ЗВО.

Основним нормативним документом, що врегульовує організаційні засади практичної підготовки майбутніх педагогів, залишається Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти за №351 від 20.12.1994), у якому визначено загальні питання організації, проведення і підведення підсумків усіх видів практики студентів різних спеціальностей вищих навчальних закладів України: технікумах (училищах), коледжах, інститутах, консерваторіях, академіях, університетах.

Із 2016 р. здійснюється підготовка майбутніх педагогів за освітньо-професійними, освітньо-науковими програми, що структуруються з урахуванням Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015). Внутрішні процедури якості практичної підготовки педагогів на різних освітніх рівнях врегульовуються локальними актами на основі пріоритету автономії закладу освіти. З 2019 р. під егідою Національного агентства забезпечення якості вищої освіти здійснюється акредитація програм відповідно до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (наказ МОН України за №977 від 11.07.2019 р.). З-поміж визначених критеріїв оцінювання програм наявний другий критерій «Структура та зміст освітньої програми», що передбачає аналіз якості практичної підготовки майбутніх фахівців, формування в них

необхідних на ринку праці компетентностей і програмних результатів навчання.

Наразі в підготовці вчителя педагогічна практика здійснюється за паралельною моделлю; зміст і організація практичної підготовки передбачає одночасне опанування теоретичного матеріалу і набуття практичного досвіду, починаючи з II-III курсів бакалаврату. Таку ідею можливо зреалізувати за умови достатньої матеріально-технічної бази, належного фінансування організації тривалої практичної підготовки, що є прерогативою автономного функціонування закладу освіти (Ничкало, Лук'янова, Хомич, 2021, с. 23).

Спостерігається тенденція до утвердження компетентнісного підходу в реалізації освітніх (освітньо-професійних, освітньо-наукових) програм підготовки майбутніх учителів, викладачів, докторів філософії на відповідних освітніх рівнях. Компетентнісна парадигма підготовки фахівців візуалізована й уніфікована в нормативних документах: у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020); Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (2021). З 2019 р. спектр професійних вимог, компетентностей, програмних результатів реалізації освітніх програм на бакалаврському, магістерському рівнях урегульовується стандартами вищої освіти. Керівним документом є Національна рамка кваліфікацій, у котрій визначено дескриптори, відповідно до яких у майбутніх фахівців педагогічного фаху мають формуватися необхідні професійні компетентності, насамперед у процесі практичної підготовки.

Вивчення стану законодавчо-нормативної бази підготовки сучасного вчителя й викладача уможливило висновок про необхідність розроблення оновленого Положення про практичну підготовку фахівців педагогічного фаху, що врегульовувало б принципи, механізми, форми проходження практики на бакалаврському, магістерському і докторському освітніх рівнях.

У 2020–2022 рр. було проаналізовано освітні компоненти психолого-педагогічного спрямування та різновиди практик за

освітньо-професійними програмами (далі – ОПП) підготовки бакалаврів у ЗВО в динаміці – за 2016–2022 рр. (Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди (далі – ХНПУ імені Г. Сковороди), Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (далі – ПНПУ імені В. Г. Короленка), Прикарпатський національний педагогічний університет імені В. Стефаника (далі – ПНПУ імені В. Стефаника) та ін.). Аналіз проводився за такими спеціальностями: 014.01. Середня освіта. Українська мова і література; 014.03. Середня освіта. Історія; 014.04. Середня освіта. Математика; 014.05. Середня освіта. Біологія та здоров'я людини; 014.06. Середня освіта. Хімія; 014.07. Середня освіта. Географія; 014.13. Середня освіта. Музичне мистецтво.

Представимо основні результати дослідження.

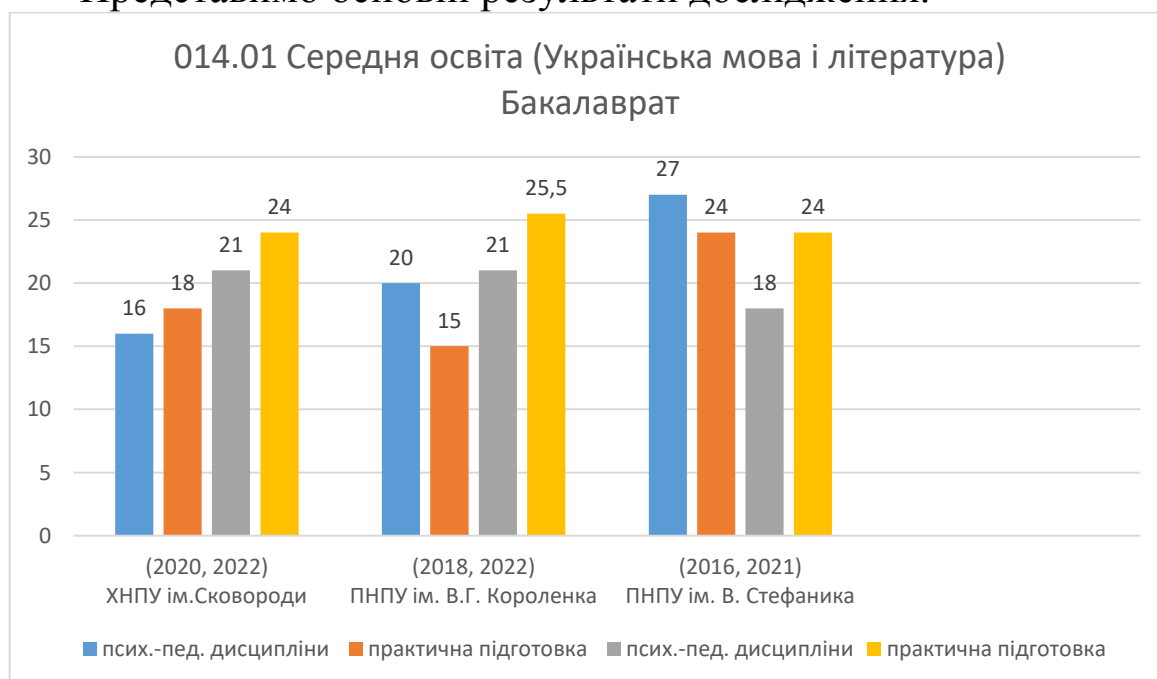

Рис. 1. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки бакалаврів зі спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література (2016-2022 рр.)

У підготовці бакалаврів за спеціальністю 014.01 Середня освіта. Українська мова і література виявлено такі особливості. У ХНПУ імені Г. Сковороди загальний обсяг кредитів на вивчення психолого-педагогічних дисциплін (далі – ППД) у 2020 р. становить 20; у 2022 р. – 18; педагогічної практики у 2020 р. – 18; у 2022 р. – 24. Кількість кредитів ППД змінено за рахунок зменшення курсу «Педагогіка» з 12 кредитів (2020 р.) до 6;

введення у 2022 р. дисципліни «Провайдинг освітніх технологій» (8 кредитів). Кількість кредитів на практичну підготовку збільшилася за рахунок безперервної пропедевтичної педагогічної практики з 1,5 кредити (2020 р.) до 3 (2022 р.); педагогічної практики в закладах загальної та практики в закладах загальної та спеціалізованої середньої освіти – з 5 кредитів (2020 р.) до 7 (2022 р.); навчальної (діалектологічної) практики з 3 кредитів (2020 р.) до 6 (2022 р.).

У ПНПУ імені В. Г. Короленка загальний обсяг кредитів ППД становить у 2018 р. – 20; у 2022 р. – 21; практичної підготовки в 2018 і 2022 рр. – по 15. Суттєвих кількісних і якісних змін у вивченні ППД не відбулося; у 2022 р. у практичну підготовку введено пропедевтичну навчальну практику обсягом 4,5 кредити та збільшено кредити на виробничу педпрактику з 9 (2018 р.) до 15 (2022 р.).

У ПНПУ імені В. Стефаніка загальний обсяг кредитів ППД у 2016 р. становив 27, у 2021 р. – 18; практичної підготовки у 2016 р. та 2021 р. – по 24 кредити. Зміни у змісті ППД спричинено виключенням у 2021 р. дисципліни «Сучасні освітні технології» (9 кредитів). У практичній підготовці значних змін не відбулося.

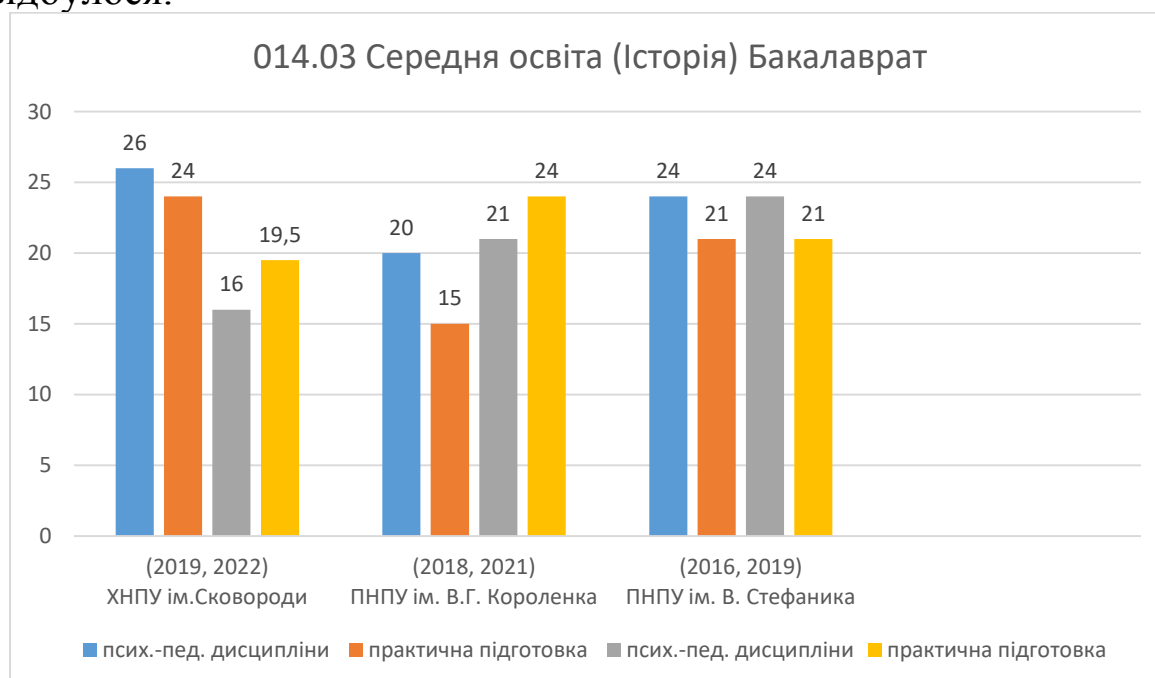

Рис. 2. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки бакалаврів зі спеціальності 014.03 Середня освіта. Історія (2016-2022 рр.)

В ОПП підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.03 Середня освіта. Історія спостерігаємо певні зміни. Так, у

ХНПУ імені Г. Сковороди загальний обсяг ППД у 2019 р. – 26 кредитів; у 2022 р. – 16; педагогічної практики у 2019 р. – 24; у 2022 р. – 19,5. Кількість кредитів ППД змінено за рахунок збільшення часу на вивчення педагогіки – з 6 (2019 р.) до 12 кредитів (2022 р.); вилучення в 2022 р. дисципліни «Провайдинг освітніх технологій» (8 кредитів). У практичній підготовці збільшено безперервну пропедевтичну педпрактику в ЗСО з 1,5 (2019 р.) до 3 кредитів (2022 р.); зменшено педпрактику в закладах загальної та спеціалізованої середньої освіти відповідно з 13,5 до 7,5 кредитів.

У ПНПУ імені В. Г. Короленка загальний обсяг кредитів ППД становив у 2018 р. – 20, у 2021 р. – 21; педагогічної практики у 2018 р. – 15, у 2021 р. – 24. Кількість кредитів ППД змінено за рахунок зменшення курсу «Педагогіка» з 8 (2018) до 6 (2021) та включення до освітньої програми у 2021 р. методики виховної роботи (3 кредити). Кількісні і якісні зміни у практичній підготовці відбулись через зменшення кредитів із навчальної етнографічної практики з 3 (2018) до 1,5 (2021); введення у 2021 р. навчальної пропедевтичної практики з методики навчання історії (3) та виробничої педпрактики (літня) (4,5 кредити).

У ПНПУ імені В. Стефаніка кількість кредитів у 2016 і 2019 рр. на ППД (24 кредити) та практичну підготовку (21 кредит) залишалася без змін.

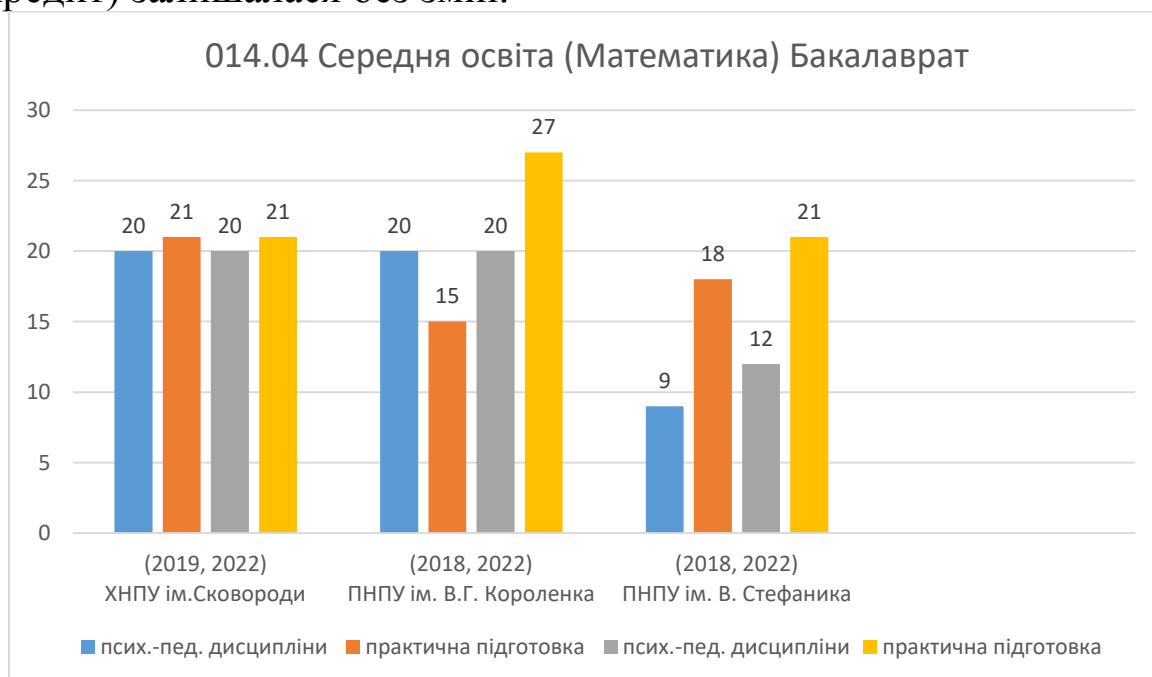

Рис. 3. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки бакалаврів зі спеціальності 014.04 Середня освіта. Математика (2018-2022 рр.)

У 2019 та 2022 рр. у підготовці бакалаврів за спеціальністю 014.04. Середня освіта. Математика в ХНПУ імені Г. Сковороди кількісних змін у вивченні ППД (20 кредитів) та у практичній підготовці (21 кредит) не відбулося.

У ПНПУ імені В. Г. Короленка загальний обсяг часу на вивчення ППД становив 20 кредитів як у 2018 р., так і 2022 р.; на проходження педпрактики у 2018 р. виділено 15 кредитів, у 2022 р. – 27. Кількість кредитів на вивчення ППД змінено за рахунок їх зменшення з педагогіки – з 8 до 5; включення до освітньої програми у 2022 р. методики виховної роботи (3 кредити). Зміни у практичній підготовці відбулися через збільшення кредитів з навчальної обчислювальної практики з 1,5 до 3 кредитів, виробничої практики – з 9 до 12; введення у 2022 р. нових навчальних практик – психолого-педагогічної (3 кредити), освітньо-виховної (1,5), з фахових методик (3).

У ПНПУ імені В. Стефаніка загальний обсяг кредитів на вивчення ППД становив у 2018 р. – 9, у 2022 р. – 12; на проходження педагогічної практики у 2018 р. – 18, у 2022 р. – 21. У 2022 р. в ППД включено загальну психологію (3 кредити), а в практичну підготовку – навчальну (ознайомлювальну) практику (3).

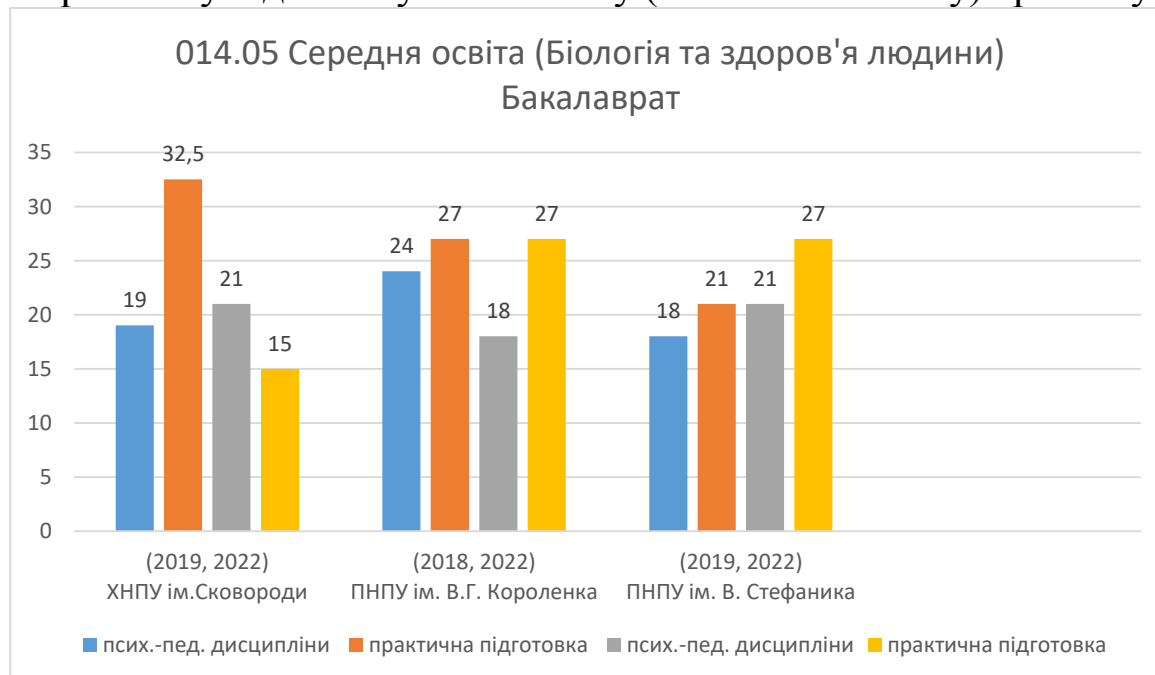

Рис. 4. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки бакалаврів зі спеціальності 014.05 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини (2018-2022 рр.)

Підготовку бакалаврів за спеціальністю 014.05. Середня освіта. Біологія та здоров'я людини дещо змінено. У ХНПУ імені Г. Сковороди загальний обсяг кредитів на вивчення ППД становив у 2019 р. – 19; у 2022 р. – 21; проходження педпрактики у 2019 р. – 32,5; у 2022 р. – 15. Кількісні і якісні змін у змісті ППД відбулися за рахунок зменшення кредитів на вивчення педагогіки з 12 до 6; включення у 2022 р. дисципліни «Провайдинг освітніх технологій» (8 кредитів). Із практичної підготовки виключено у 2022 р. навчальну, навчально-польову практику із зоології безхребетних і систематики нижчих рослин (6 кредитів) і аналогічну з вищих рослин (6 кредитів); безперервну пропедевтичну педпрактику в ЗСО (3 кредити), збільшено кредити на педпрактику в закладах загальної та спеціалізованої середньої освіти з 6 (2019 р.) до 9 (2022 р.).

У ПНПУ імені В. Г. Короленка загальний обсяг кредитів на вивчення ППД становив у 2018 р. – 24; у 2022 р. – 18; на проходження практики у 2018 і 2022 р. по 27. Кількість кредитів на вивчення ППД змінено за рахунок зменшення обсягу педагогіки з 8 (2018 р.) до 6 (2022 р.); виключення з освітньої програми у 2022 р. дисципліни «Основи лідерства» (3 кредити) та включення методики виховної роботи (3 кредити), ІКТ при викладанні біології та основ здоров'я людини (3 кредити). У практичній підготовці у 2022 р. збільшено види практик – навчальної педпрактики (3 кредити), виробничої педпрактики в 5-7 класах (6 кредитів) і окремо – в 8-9 класах (9 кредитів).

У ПНПУ імені В. Стефаніка загальний обсяг кредитів на вивчення ППД складав у 2019 р. – 18, у 2022 р. – 21; на проходження педпрактики відповідно – 21 і 27. У циклі ППД зменшено кредити з педагогіки з 9 до 6, психології – з 9 до 6; упроваджено у 2022 р. такі дисципліни, як «Основи інклюзивної освіти», «Основи наукових досліджень», «Інформаційні технології в освітньому процесі» (по 3 кредити на кожен). У практичній підготовці збільшено у 2022 р. кредити на проходження навчальної ботаніко-зоологічної практики (12).

У підготовці бакалаврів за спеціальністю 014.13 Середня освіта. Музичне мистецтво (див. рис. 5) також відбулися певні зміни. У ХНПУ імені Г. Сковороди загальний обсяг кредитів на вивчення ППД становив у 2019 р. – 28, у 2022 р. – 30; на проходження практики у 2019 та 2022 рр. – 22,5 кредити. Психолого-педагогічна підготовка зазнала змін через збільшення

кредитів з методики музичного виховання з практикумом з 15 до 17. Кількісні і якісні зміни у практичній підготовці відбулись за рахунок зменшення кредитів з педпрактики у закладах загальної та спеціалізованої середньої освіти з 13,5 до 7,5; введення у 2022 р. практики у початкових спеціалізованих мистецьких закладах освіти (6 кредитів).

У ПНПУ імені В. Г. Короленка загальний обсяг кредитів на вивчення ППД складав у 2018 р. – 22; у 2022 р. – 26; на проходження практики у 2018 р. – 15; у 2022 р. – 30. У цикл ППД введено у 2022 р. методику виховної роботи (3 кредити), збільшено кредити на дисципліну «ІКТ в освіті та мистецтві» з 3 до 5. Кількісні і якісні зміни у практичній підготовці відбулись за рахунок збільшення кредитів на виробничу педпрактику з 9 (2018 р.) до 24 (2022 р.).

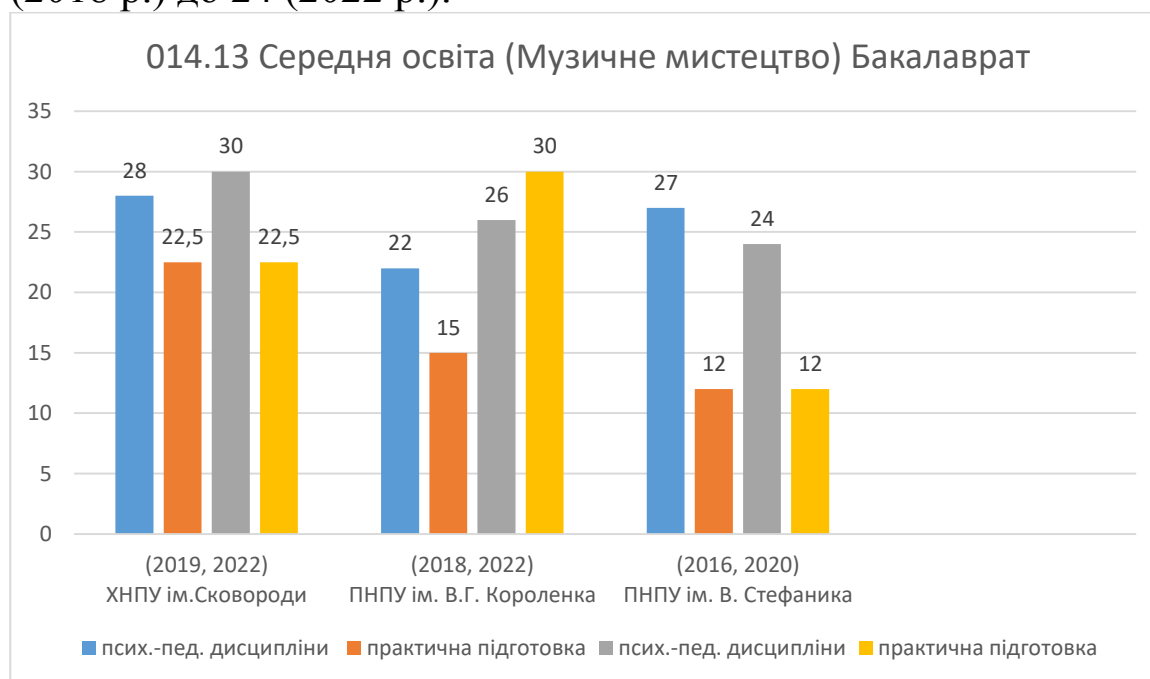

Рис. 5. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки бакалаврів зі спеціальності 014.13 Середня освіта. Музичне мистецтво (2016-2022 рр.)

У ПНПУ імені В. Стефаніка загальний обсяг кредитів на вивчення ППД у 2016 р. становив 27, у 2020 р. – 24; на проходження педпрактики у 2016 і 2020 рр. – 12. Кількість кредитів на вивчення ППД змінено завдяки зменшенню кредитів з дисципліни «Педагогіка загальна і музична» з 9 до 6 та перенесенню їх на вивчення дисципліни «Сучасні освітні технології та

методика викладання музичного мистецтва» (збільшено з 6 до 9). У практичній підготовці змін не відбулося.

Аналіз освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів дозволив відзначити такі зміни:

кількісні зміни: у динаміці спостерігаємо або зменшення кредитів на практичну підготовку бакалаврів, або стабільність у кількості кредитів на практичну підготовку в межах 2-6 кредитів на кожен вид практики;

якісні зміни: урізноманітнення ППД залежно від спеціальності, фокусу ОПП, регіональної специфіки ЗВО, що продемонстровано у переліках освітніх компонентів насамперед у варіативній складовій; акцентування уваги на диференційованому підході до проведення різних видів практики з урахуванням професійних компетентностей сучасного вчителя різного фаху; наявність наукового-методичного супроводу організації різних видів практики на сайтах більшості університетів; активізація взаємодії зі стейкхолдерами, роботодавцями, менеджерами ЗСО з метою підвищення якості практичної підготовки майбутніх учителів; організація практики в дистанційному форматі, що передбачає розвиток цифрової, медіаосвітньої, інноваційної компетентностей викладачів, керівників практики й самих здобувачів освіти.

Серед негативних аспектів слід відзначити зменшення кредитів на вивчення ППД, зокрема дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Педагогічна майстерність», «ІКТ в освіті»; відсутність такого виду практики, як психолого-педагогічної, що дозволило б майбутньому вчителю системно «зануритися» у специфіку педагогічної професії; недостатній рівень адаптованості викладачів, керівників практики до нового формату організації практичної підготовки в умовах дистанційного і змішаного навчання; недосконалість змісту наукового-методичного супроводу різних видів практики, що має спрямовуватися на формування компетентностей, визначених у Професійному стандарті вчителя; застарілість Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (1994).

У процесі здобуття освітнього рівня «магістр» реалізується один із провідних принципів навчання – єдність теорії та практики. Практика є об'єднувальною ланкою між теоретичною

підготовкою магістрантів і самостійною апробацією знань, що сприяє їх адаптації до педагогічної діяльності у вищій школі. У процесі проходження практики студенти виконують всі функції викладача та види його професійної діяльності.

Було здійснено аналіз ОПП підготовки майбутніх магістрів педагогічного фаху за різними спеціальностями (2019-2022 рр.) з урахуванням контексту психолого-педагогічної та практичної підготовки (ХНПУ імені Г. Сковороди, Сумський педагогічний університет імені А. С. Макаренка (далі – СДПУ імені А.С. Макаренка), Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (далі – УДПУ імені П. Тичини) та ін.).

Співвіднесеність кредитів, відведених на психолого-педагогічну і практичну підготовку майбутніх магістрів за спеціальностями у 2020 і 2021 рр., представлено на діаграмах.

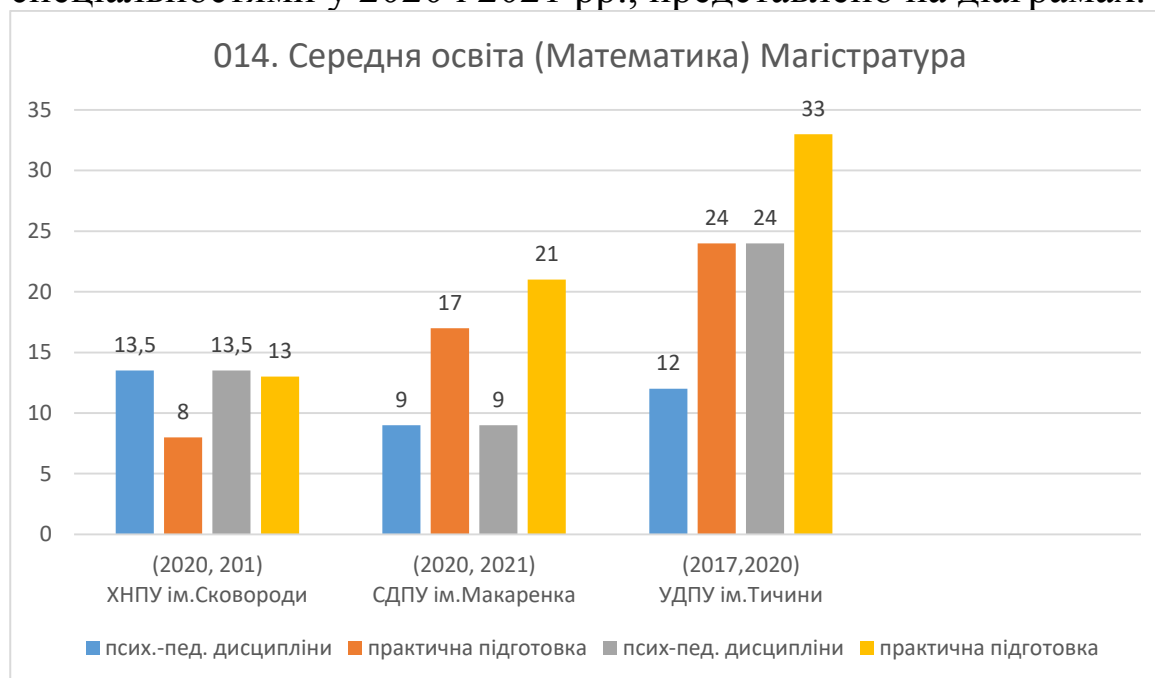

Рис. 6. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки майбутніх магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта. Математика (2020, 2021 рр.)

В ОПП зі спеціальності 014 Середня освіта. Математика загальна кількість кредитів ППД має тенденцію до збільшення в цілому з 8 до 33 кредитів. Кількість кредитів педагогічної практики суттєво збільшилась тільки в УДПУ імені П. Тичини (з 12 до 24 кредитів), в інших університетах – залишилась незмінною (ХНПУ імені Г. Сковороди – 13,5; СДПУ імені А. С. Макаренка – 9 кредитів) (рис. 6).

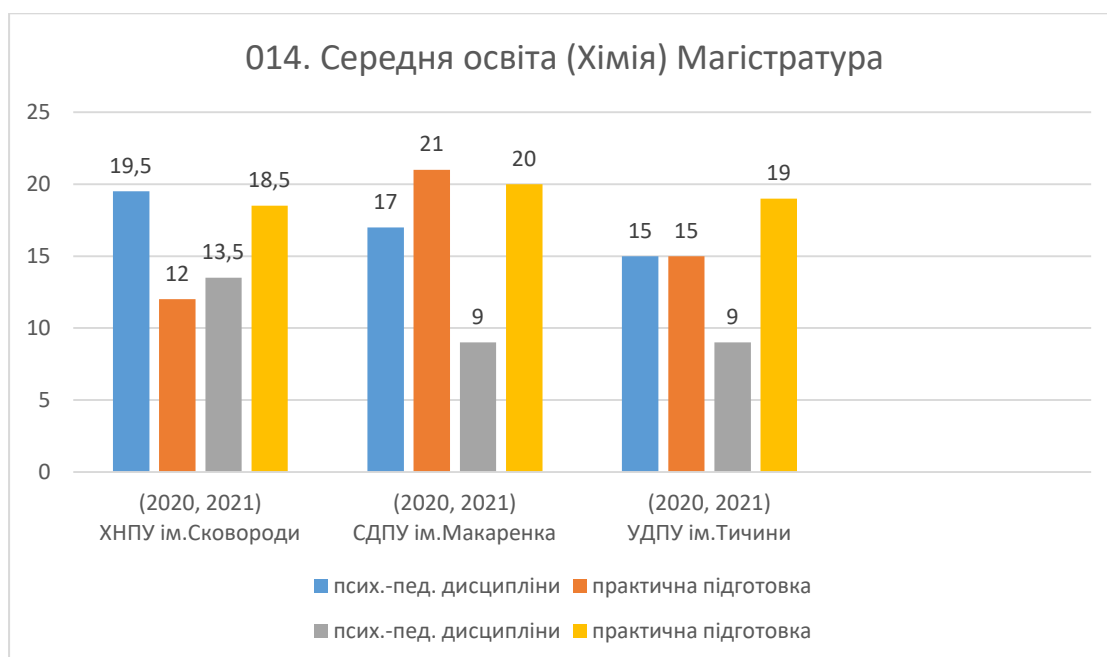

Рис. 7. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки майбутніх магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта. Хімія (2020, 2021 рр.)

В ОПП зі спеціальності 014.06 Середня освіта. Хімія загальна кількість кредитів ППД має тенденцію до збільшення – з 12 до 22 кредитів, крім СДПУ імені А. С. Макаренка, де кількість кредитів несуттєво зменшилась – із 21 до 20. Кількість кредитів педагогічної практики загалом має тенденцію до зменшення – з 19 до 9 кредитів (рис. 7).

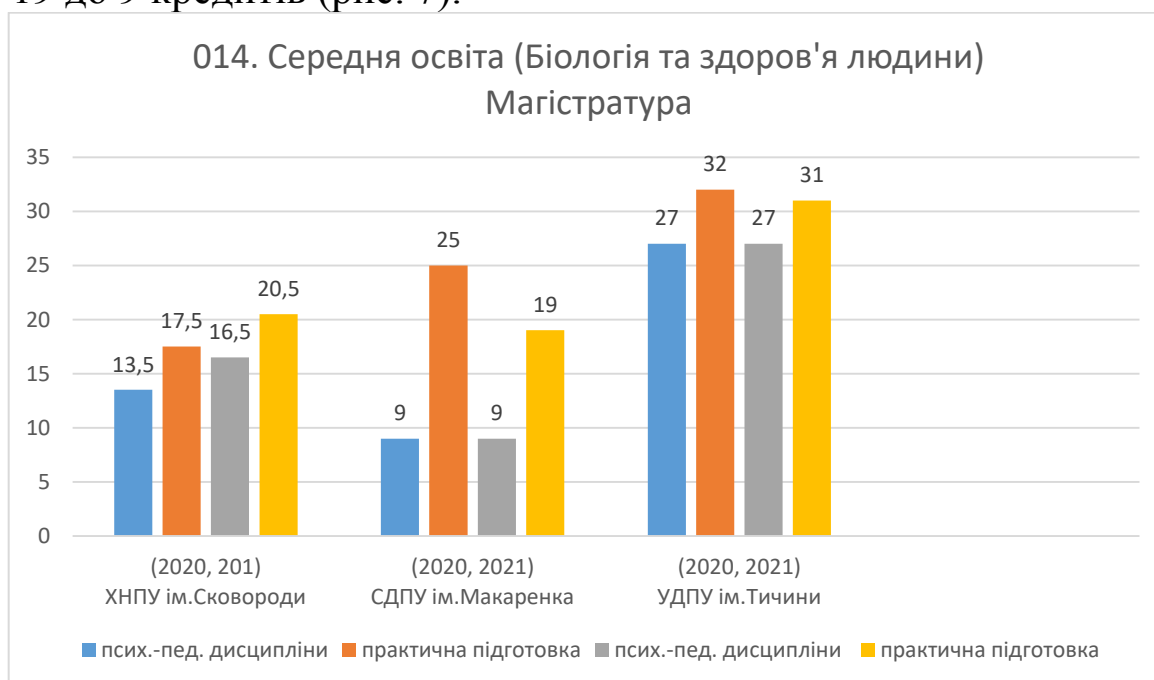

Рис. 8. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки майбутніх магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини (2020, 2021 рр.)

В ОПП зі спеціальності 014 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини загальна кількість кредитів ППД має тенденцію до незначного зменшення (у СДПУ імені А.С. Макаренка з 21 до 20 кредитів, в УДПУ імені П. Тичини з 32 до 31). Водночас у ХНПУ імені Г. Сковороди навпаки кількість кредитів збільшилася з 17,5 до 20,5. Кількість кредитів педагогічної практики загалом тяжіє до збільшення – з 13,5 до 27 кредитів, окрім СДПУ імені А. С. Макаренка, де кількість кредитів залишилась незмінною – 9 (рис. 8).

В ОПП зі спеціальності 014.03 Середня освіта. Історія загальна кількість кредитів на вивчення ППД має тенденцію до збільшення – з 8 до 14 кредитів, окрім УДПУ імені П. Тичини, де спостерігаємо значне зменшення кредитів із 15 до 8. Кількість кредитів на практику залишилася незмінною в усіх університетах. Варто зазначити, що найбільшу кількість кредитів на практичну підготовку магістрантів виокремлено в ХНПУ імені Г. Сковороди – 13,5 кредитів (рис. 9).

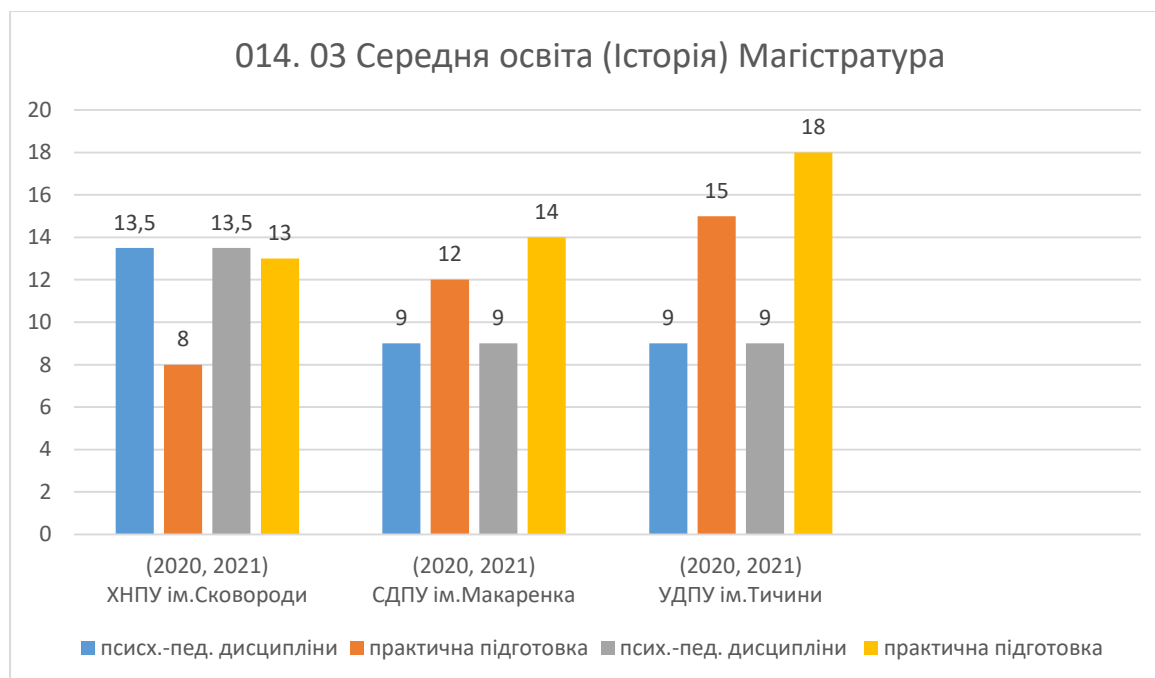

Рис. 9. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки майбутніх магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта. Історія (2020, 2021 рр.)

В ОПП зі спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова загальна кількість кредитів на ППД має тенденцію до збільшення – з 14 до 22, окрім УДПУ імені П. Тичини, де кількість кредитів зменшилась із 21 до 18. Кількість кредитів із педагогічної практики залишилась незмінною. Проте в ХНПУ імені Г. Сковороди вага практичної підготовки зменшилась із 13,5 до 12 кредитів (рис. 10).

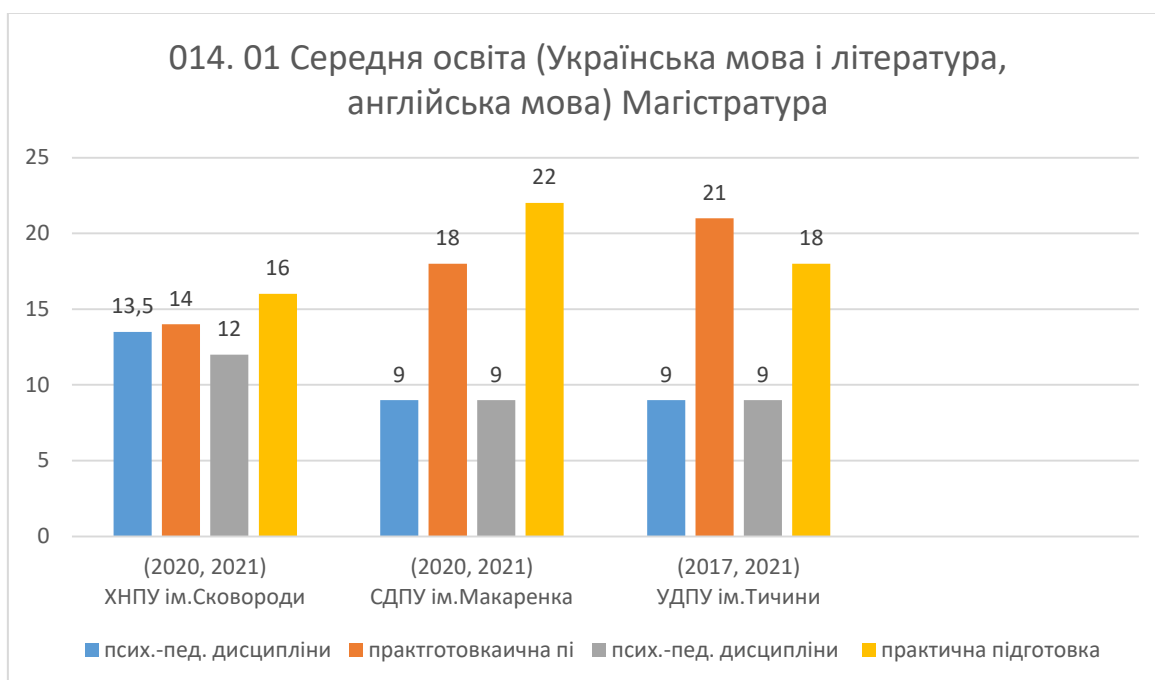

Рис. 10. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки майбутніх магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова (2020, 2021 рр.)

Підготовка магістрів зо спеціальністю 014 Середня освіта. Музичне мистецтво передбачає посутнє збільшення кредитів на вивчення ППД з 17 до 33 в усіх навчальних закладах, окрім ХНПУ імені Г. Сковороди, де кількість кредитів зменшилася з 17 до 15. Акцентуємо, що найбільша кількість кредитів у СДПУ імені А. С. Макаренка – 33. Кількість кредитів на практичну підготовку залишилась незмінною в усіх досліджуваних навчальних закладах, окрім ХНПУ імені Г. Сковороди, де її вага зменшилась із 13,5 до 10 кредитів. Найбільша кількість кредитів на педпрактику в ОПП СДПУ імені А.С. Макаренка – 24 кредити (рис. 11).

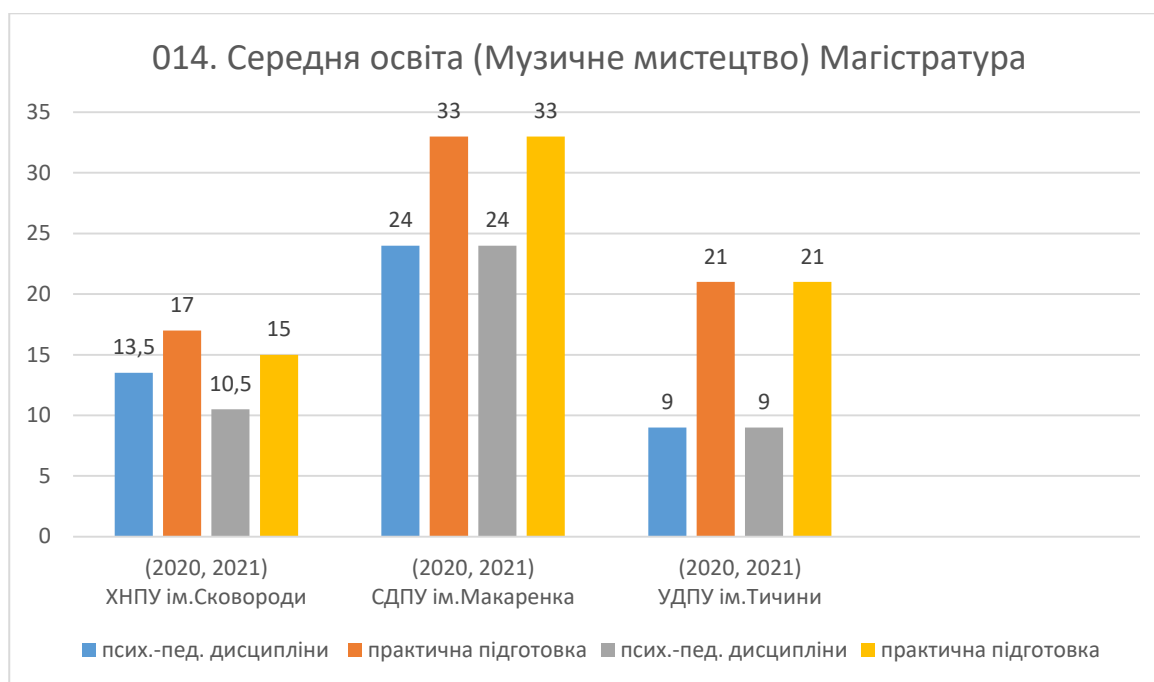

Рис. 11. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки майбутніх магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (2020, 2021 рр.)

Аналіз освітніх програм підготовки магістрів педагогічного фаху за різними спеціальностями (2020, 2021 рр.) у ХНПУ імені Г. Сковороди, СДПУ імені А.С. Макаренка, УДПУ імені П. Тичини з урахуванням специфіки психолого-педагогічної та практичної підготовки дав змогу з'ясувати, що найбільша кількість кредитів із ППД констатовано в СДПУ імені А. С. Макаренка за спеціальністю 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (33 кредити). Найбільшу кількість кредитів на практику відведено в ОПП УДПУ імені П. Тичини за спеціальністю 014.07 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини (27 кредитів). Найменша кількість кредитів на ППД виявилась в освітніх програмах підготовки магістрів в УДПУ імені П. Тичини за спеціальністю 014.03 Середня освіта. Історія (8 кредитів). Найменша кількість кредитів на практику зафіксована в ОПП УДПУ імені П. Тичини за спеціальностями: 014.06 Середня освіта. Хімія, 014.03 Середня освіта. Історія, 014.01 Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова, 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (скрізь по 9 кредитів); у СДПУ імені А. С. Макаренка за спеціальностями: 014 Середня освіта. Математика, 014.06

Середня освіта. Хімія, 014.03 Середня освіта. Історія, 014.01 Середня освіт. Українська мова і література, англійська мова (по 9 кредитів).

Отже, у підготовці магістрів педагогічного фаху за різними спеціальностями було виявлено певні зміни:

кількісні зміни: у динаміці спостерігається як збільшення загалом обсягу кредитів на вивчення ППД за рахунок уведення нових курсів і використання технологій, так і зменшення обсягу кредитів через скорочення освітніх компонентів ОПП, зокрема вилучення застарілих курсів. Виявлено стабільність в організації практичної підготовки в межах 9–12 кредитів за винятком програм УДПУ імені П. Тичини за спеціальностями 014 Середня освіта (Математика/магістратура) – 24 кредити; 014.07 Середня освіта. Географія. Біологія та здоров'я людини – 27 кредитів, а також СДПУ імені А. С. Макаренка за спеціальністю 014 Середня освіта. Музичне мистецтво – 24 кредити, де зміни щодо збільшення кількості кредитів відбулися за рахунок якісних змін – оновлення компонентів освітніх програм з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності магістрантів;

якісні зміни: упровадження різноманітних варіативних ППД та оновлення освітніх компонентів ОПП, розробка та впровадження в освітній процес нових авторських педтехнологій, орієнтованих на діалогічність спілкування; гнучкість у виборі форм, методів і прийомів у викладанні ППД, урахування регіонального контексту в поєднанні зі світовим; спрямування практичної підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури на практико орієнтовані форми, методи і технології; використання диференційованого та індивідуального підходів до проведення практики; урахування специфіки дистанційного і змішаного навчання.

Серед негативних аспектів організації практичної підготовки майбутніх магістрів варто наголосити на несистемності в проходженні практики майбутніми викладачами, зумовлених карантинном і воєнним станом; фрагментарності навчально-методичного супроводу організації практики в дистанційному і

змішаному форматах; часто відсутність локальних актів щодо врегулювання етапів, змісту, форм і методів проходження практики майбутніми магістрами на рівні ЗВО.

Здобувач ступеня доктора філософії має володіти теорією і практикою викладацької діяльності в умовах вищої школи, високим рівнем мовнокомунікативної культури, педагогічної майстерності, здатністю створювати інноваційні технології в галузі освітніх, педагогічних наук та ретранслювати їх в освітню практику підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей, бути готовим до самоосвіти і самовдосконалення в педагогічній діяльності впродовж життя, уміти використовувати й адаптовувати в освітньому процесі результати власної науково-дослідницької діяльності.

На освітньо-науковому рівні підготовки докторів філософії практика може мати такі найменування, як асистентська (асистентська виробнича), викладацька, науково-дослідницька (викладацько-дослідницька) тощо.

Було проаналізовано освітні компоненти психолого-педагогічного спрямування та різновиди практик за освітньо-науковими програмами (далі – ОНП) підготовки докторів філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки у ЗВО в динаміці – за 2016–2021 рр. (Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (далі – ДВНЗ «ПХДПУ імені Г. Сковороди»), Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (далі – НПУ імені М. П. Драгоманова), Житомирський державний університет імені Івана Франка (далі – ЖДУ імені І. Франка), Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (ДДПУ імені І. Франка), Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (КПНУ імені І. Огієнка) та ін.) за якісними і кількісними характеристиками; визначено негативні тенденції у практичній підготовці викладачів-дослідників.

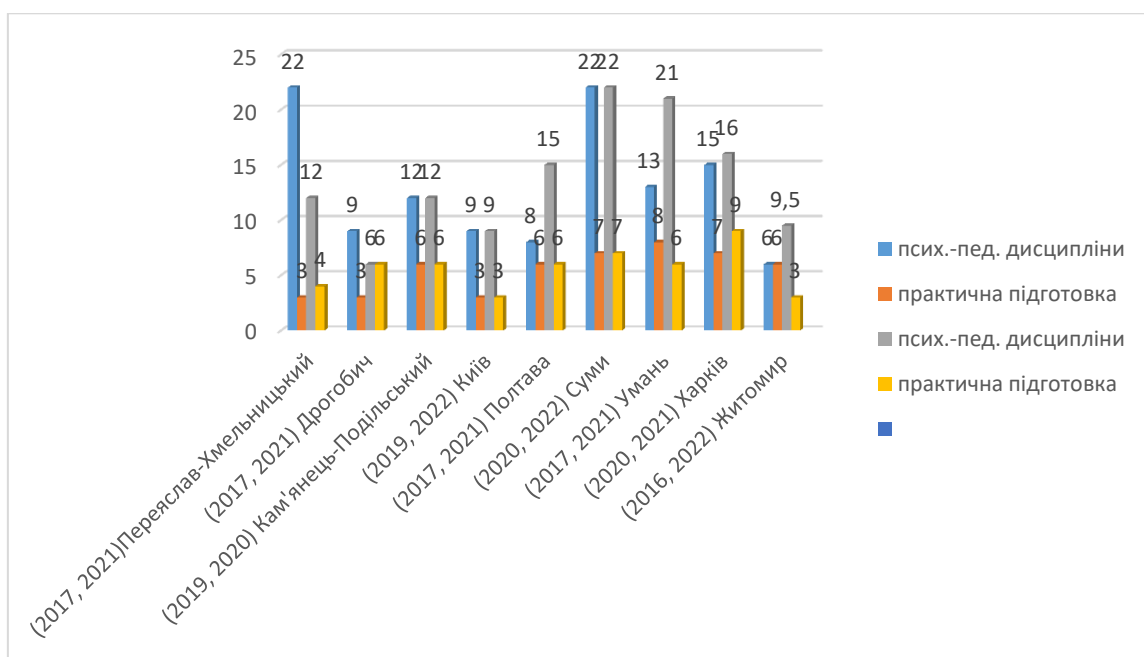

Рис.12. Кількісний аналіз кредитів, відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін і практичну підготовку за ОПП підготовки майбутніх докторів філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (2016-2021 рр.)

Констатовано, що в ДВНЗ «ПХДПУ імені Г. Сковороди» практична підготовка майбутніх викладачів-дослідників зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки на третьому освітньому рівні спостерігається значне зменшення кредитів на вивчення ППД (на 10 кредитів), водночас запропоновано міждисциплінарні курси, що зорієнтовані на розвиток методичної, інноваційної компетентності. Виявлено збільшення на 1 кредит обсягу практики, а також її визначення як асистентської педагогічної, що свідчить про усвідомлення відмінності між практикою на магістерському і докторському рівнях.

У ЖДУ імені І. Франка серед освітніх компонентів ОНП підготовки майбутніх докторів філософії з освітніх, педагогічних наук спостерігається зменшення кредитів на проходження практики (з 4 до 3 кредитів); водночас наявне збільшення кредитів на ППД (з 6 до 9,5 кредитів), хоча й не впроваджуються нові дисципліни означеного циклу, але зміст навчальних програм цих дисциплін підтверджує акцентування уваги на проблемах освіти, педагогічної науки у діахронічному й синхронічному вимірах, інноваціях у сфері компаративістських педагогічних досліджень.

Психолого-педагогічна підготовка майбутніх докторів філософії з освітніх, педагогічних наук у ДДПУ імені І. Франка включає дисципліни із загальної психології і педагогіки, а також із проблем методологія і методів науково-педагогічних досліджень, що частково дублюється в магістерських програмах (спостерігається зменшення кредитів на вивчення означених дисциплін з 9 до 6 кредитів). Відзначається як позитивні якісні і кількісні зміни щодо збільшення кредитів на науково-педагогічну практику майбутніх докторів філософії (з 3 до 6 кредитів).

У КПНУ імені І. Огієнка ОНП підготовки майбутніх докторів філософії з освітніх, педагогічних наук передбачено вивчення дисциплін психолого-педагогічного спрямування, що сфокусовані на проблемах загальної педагогіки, теорії і практики виховання, актуальних питаннях освіти (кредити на їх вивчення не змінилися – усього 12 кредитів). Не спостерігається кількісних змін в організації науково-педагогічної практики (6 кредитів).

ОНП майбутніх докторів філософії в НПУ імені М. П. Драгоманова передбачено вивчення ППД, зміст яких зосереджений на проблемах загальної педагогіки, історії педагогіки, теорії і практики професійної освіти, теорії і методики виховання, що свідчить про співвіднесеність із бакалаврськими і магістерськими ОПП підготовки майбутніх педагогів. Наявне збільшення кредитів на ППД (з 6 до 9); на асистентську практику відведено 3 кредити.

У ПНПУ імені В. Г. Короленка серед освітніх компонентів ОНП підготовки майбутніх докторів філософії з освітніх, педагогічних наук констатуємо значне збільшення обсягу кредитів, відведених на вивчення ППД (з 8 до 15), котрі сфокусовані на проблемах дидактики вищої школи, педагогічній майстерності викладача, діяльності науково-педагогічних шкіл, внеску персоналій у розвиток педагогічної науки й освіти, компетентнісних засадах освіти. Кількість кредитів, відведених на викладацьку виробничу практику, залишається без змін (6).

У змісті ОНП підготовки майбутніх докторів філософії СДПУ імені А. С. Макаренка відзначаємо широкий спектр дисциплін психолого-педагогічного спрямування з фокусом на проблемах теорії і методики викладання у вищій школі, інноваційних компетентностях викладача-дослідника, історії вищої освіти, менеджменту інновацій, національному, європейському і

глобальному контексті розвитку порівняльної педагогіки, теорії і практики андрагогіки. Загальна кількість кредитів на вивчення означених дисциплін не змінювалася і становить 22 кредити; на проходження асистентської практики відведено 7 кредитів.

В УДПУ імені П. Тичини на вивчення ППД відповідно до освітньо-наукової програми підготовки майбутніх докторів філософії відведено 21 кредит (в 2017 р. було 13). Зміст цих дисциплін включає проблеми методики викладання у вищій школі, методики викладання наукових досліджень, освітніх інновацій, професійно-педагогічної компетентності викладача. На виробничу (викладацьку) практику відведено 6 кредитів.

У всіх ЗВО спостерігається диференційований підхід до реалізації варіативної освітньої складової підготовки майбутніх докторів філософії. Зміст цих освітніх компонентів враховує індивідуальні дослідницькі запити аспірантів, збагачує зміст обов'язкових дисциплін психолого-педагогічного спрямування і практичної підготовки, сприяє розвитку індивідуальної освітньої траєкторії та враховує фокус ОНП. Констатуємо, що така позитивна освітня практика частково компенсує недостатність кредитів, відведених на практичну підготовку здобувачів третього рівня вищої освіти.

Аналіз ОНП підготовки майбутніх докторів філософії з освітніх педагогічних наук дозволив відзначити такі зміни:

кількісні зміни: у динаміці спостерігаємо або зменшення кредитів на практику майбутніх докторів філософії, або стабільність у організації практичної підготовки у межах 3–8 кредитів;

якісні зміни: гнучкість, реалізація політики автономності закладу освіти у викладанні ППД і проходження практики; оптимізація змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу з урахуванням фокусу ОНП, регіонального і світового контексту, що дозволяє компенсувати недостатність кредитів, відведених на практичну підготовку здобувачів освіти; упровадження різних варіативних дисциплін психолого-педагогічного спрямування з урахуванням дослідницьких уподобань аспірантів, що компенсує зменшення кредитів на проведення практики в багатьох закладах освіти; диференційоване використання форм і методів організації практики для здобувачів наукового ступеня в умовах дистан-

ційного і змішаного навчання; компенсація практичної складової за рахунок практико орієнтованих дисциплін.

Серед негативних аспектів організації практичної підготовки майбутніх докторів філософії спостерігається відсутність або недостатність фінансування проходження практики, що залежить від політики автономії ЗВО; у змісті практики часто не враховується специфічна відмінність між практичною підготовкою магістрів і докторів філософії; відсутність нормативного врегулювання проходження практики здобувачами наукового ступеня на рівні держави, що впливає на якість практичної підготовки, чіткість відведених кредитів на її організацію.

На основі кількісного і якісного аналізу особливостей практичної підготовки майбутніх педагогів доцільно обґрунтувати рекомендації щодо вдосконалення організації практики майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях. З метою вдосконалення змісту і методичних засад проведення практик на бакалаврському рівні в ЗВО доцільно дотримуватись таких рекомендацій: активізація партнерства ЗВО, наукових установ і ЗСО, що уможливить використання ресурсів у поєднанні кращих дослідницьких і освітніх практик; формування мотивації майбутнього педагога до набуття теоретичних знань і практичних умінь, самоосвіти і самовиховання, підтримка зацікавленості, інтересу студентів до практичній діяльності шляхом використання практико орієнтованих форм і методів навчання; створення позитивного психологічного клімату під час проходження практики; розроблення і адаптація діагностичного інструментарію щодо вивчення психологічних особливостей учня і учнівського колективу; застосування під час практики активних методів і форм навчання (дискусії, рольові ігри, комунікативні тренінги, діалогічні методи професійної комунікації, творчі і дослідницькі завдання, практикуми тощо).

Із метою підвищення ефективності проведення практики на магістерському рівні рекомендовано: активізувати мотивацію майбутніх викладачів до набуття теоретичних знань і практичних умінь фахової педагогічної діяльності в ЗВО; залучати магістрантів до вивчення кращого досвіду педагогічної діяльності викладачів ЗВО України та зарубіжних країн; створювати якісне методичне забезпечення практичної підготовки магістрів: використовувати активні інноваційні форми та методи навчання

та розробляти й упроваджувати в освітній процес нові форми, методи, авторські педагогічні технології; діагностувати кожен етап практики на основі самодіагностики суб'єктів освітнього процесу в ЗВО.

Із метою вдосконалення змісту і методики проведення практики на докторському рівні доцільно реалізовувати такі рекомендації: створення нормативно-регулятивної бази та науково-методичного супроводу проведення практики в межах ЗВО чи наукової установи, де здійснюється підготовка майбутніх докторів філософії з урахуванням фокусу ОНП, регіонального і всеукраїнського контекстів; застосування інтерактивних форм і методів проведення практики у співпраці з науковцями, експертами, викладачами України і зарубіжжя; використання потенціалу репозитаріїв закладів освіти, віртуальних бібліотек, оцифрованих фондів тощо.

Висновки. Отже, результати моніторингового дослідження стану організації практичної підготовки майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях у закладах вищої педагогічної освіти у 2016–2022 рр. засвідчили необхідність підвищення ефективності процесу організації практики на різних рівнях підготовки здобувачів ЗВО. Із метою вдосконалення змісту та організаційних засад проведення практики майбутніх учителів, викладачів, докторів філософії доцільно рекомендувати такі якісні зміни у практичній підготовці у закладах вищої педагогічної освіти:

на законодавчо-нормативному рівні:

необхідність оновлення типового Положення про організацію практичної підготовки майбутніх педагогів Міністерством освіти і науки України;

удосконалення Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (наказ МОН України за № 977 від 11.07.2019 р.) щодо критерію оцінювання освітніх програм «Структура та зміст освітньої програми», у межах якого доцільно визначити основні параметри якості організації практичної підготовки майбутніх фахівців (зміст, форми проведення, навчально-методичний супровід тощо);

законодавче врегулювання можливості застосування дуальної форми освіти в підготовці вчителя, викладача;

імплементация цінного зарубіжного досвіду в запровадженні педагогічної інтернатури, що дозволяє практично адаптуватися випускнику ЗВО до професійної діяльності, зокрема щодо отримання педагогічної кваліфікації лише після послідовного підтвердження цієї кваліфікації – проходження педагогічної інтернатури, складання кваліфікаційного іспиту й отримання диплома про кваліфікацію;

на управлінському рівні (на рівні ЗВО):

створення гнучких умов для формування й розвитку професійних компетентностей майбутніх педагогів у процесі організації практичної підготовки в дистанційному і змішаному форматах;

активізація партнерської взаємодії ЗВО і стейкхолдерів (роботодавців, експертів та ін.) з метою залучення студентів, магістрантів, аспірантів до інтерактивних форм практичної, дослідницької діяльності в межах практик;

реалізація політики автономності ЗВО у напрямі збільшення фінансування на проходження практики – за керівництвом практичною підготовкою від ЗВО і ЗЗСО чи іншої бази практики;

налагодити ефективну взаємодію ЗВО з Центрами професійного розвитку педагогів у регіонах, із Державною службою якості з метою залучення досвідчених фахівців у процес практичної підготовки майбутніх педагогів;

внесення змін у зміст ОПП й ОНП підготовки майбутніх педагогів з метою реалізації концентрованої моделі практичної підготовки, тобто проведення практики на всіх курсах навчання, починаючи з першого семестру, передбачити її проходження щотижня в ЗЗСО;

на організаційному рівні:

періодичне вдосконалення освітніх програм підготовки фахівців з урахуванням якісного європейського досвіду;

адаптація освітніх програм до реалій воєнного часу, до умов дистанційного і змішаного навчання;

розроблення інтерактивних форм і методів проходження практик у реальному і цифровому форматі;

створення електронних платформ для проходження практики, висвітлення основних етапів її проходження;

уніфікування мети і завдань різних видів практик на магістерському й докторському освітньому рівнях, зокрема щодо чіткого визначення специфіки науково-дослідної, асистентської, викладацької практик;

створення якісно нового навчально-методичного супроводу проходження різних видів практик на всіх освітніх рівнях з урахуванням професійних компетентностей, визначених у Професійному стандарті вчителя;

налагодження партнерської взаємодії із закладами освіти, інституціями, осередками (наприклад, музеями культурознавчого, мистецького, краєзнавчого спрямування, лінгвістичними центрами, лабораторіями, бібліотеками тощо).

Список використаної літератури

- Вовк, М. П. (Уклад.). (2021). *Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма*. Кропивницький: Імекс-ЛТД. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/728418/>
- Вовк, М. П., Грищенко, Ю. В., Соломаха, С. О., & Філіпчук, Н. О. (2022). *Теоретичні і методичні засади організації практики у закладах вищої педагогічної освіти: аналітичні матеріали*. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/731924/>
- Вовк, М. П., Грищенко, Ю. В., Соломаха, С. О., Філіпчук, Н. О., & Хомаківська, С. В. (2021). *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: Словник*. Київ. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua>
- Вовк, М. П., Соломаха, С. О., & Грищенко, Ю. В. (2022). Сучасні виклики в практичній підготовці майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти. *Освітня аналітика України*, 1 (17), 40-53. Взято з <https://science.iea.gov.ua/%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B012022/>
- Козак, Л. В. (2018). Педагогічний моніторинг як технологія управління якістю дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. пр.*, 30. Взято з https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28804/1/Kozak_monitoring_30_2019.pdf
- Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні*. (2018). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.
- Ничкало, Н., Лук'янова, Л., & Хомич, Л. (2021). *Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: науково-аналітична доповідь*. (В. Кремень, Ред.). Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». Взято з <http://ipood.com.ua/e-library/naukovo-analitichni-materiali/profesiyna-pidgotovka-vchitelya-ukrainski-reali,-zarubijnyi-dosvid/>
- Нова українська школа*. (2018). Концептуальні засади реформування середньої школи. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти*. Наказ МОН України № 977 від 11.07.2019 р. (2019). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>.
- Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України*. Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міносвіти № 351 від 20.12.1994 р. (1994). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0351281-94#Text>.
- Про затвердження Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»*. (2020). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>.
- Рівні Національної рамки кваліфікацій*. (2020). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij>.

Стандарти вищої освіти. (2019). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. (2015). Взято з https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Standart_EPVO.pdf.

Myroslava Vovk, Svitlana Solomakha, Yuliia Hryshchenko

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL AND PRACTICAL MODERN TEACHER TRAINING: RESULTS OF THE MONITORING STUDY

The article presents the results of the monitoring study on the issue of practical training of future teachers in higher pedagogical education institutions in Ukraine. The study is conducted by scientists of the Department of Content and Technologies of Pedagogical Education of the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine in 2020-2022 within the framework of the research work "Substantiation of the content and methods of practice in higher pedagogical education institutions" (PK 0120U100228). The peculiarities of legislative regulation of practical training of future teachers in Ukraine are revealed. It is presented in the main provisions of the Concept for the Development of Pedagogical Education in Ukraine, Professional Standards of Teacher, Professor, Higher Education Standards, National Qualifications Framework, etc. The article describes the specifics of the organization of practice in higher pedagogical education institutions in correlation with psychological and pedagogical training at the bachelor's, master's, and doctoral educational levels. It indicates the quantitative and qualitative changes in the practical training of specialists in the pedagogical specialty based on the analysis of educational and professional, educational and scientific programs for 2016-2022; outlines the negative aspects of its organization in modern conditions. Modern challenges in conducting various types of practice in higher pedagogical education institutions are identified. They are the following: the need to update the regulations on the organization of practice in teacher training, lack of adequate funding, discreteness of pedagogical partnership, insufficient resources for conducting practices in the context of mixed and distance learning, etc. Recommendations for improving the organizational principles of practice in the training of future teachers at the legislative, regulatory, managerial, and organizational levels are summarized.

Keywords: *pedagogical education; practice; higher pedagogical education institutions; monitoring; future teachers; bachelors; masters; doctors of philosophy; quality of education.*

References

- Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity v Ukraini [Concept of development of pedagogical education in Ukraine]*. (2018). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Kozak, L. V. (2018). Pedahohichni monitorynh yak tekhnolohiia upravlinnia yakistiu doshkilnoi osvity . Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka [Pedagogical monitoring as a quality management technology of preschool education. Pedagogical education: theory and practice.]. *Psykholohiia. Pedahohika: Zb. nauk. pr.*, 30. Retrieved from https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28804/1/Kozak_monitorung_30_2019.pdf [in Ukrainian].
- Nova ukrainska shkola [New Ukrainian school]*. (2018). Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. [in Ukrainian].
- Nychkalo, N., Lukianova, L., & Khomych, L. (2021). *Profesiina pidhotovka vchytelia: ukrainski realii, zarubizhnyi dosvid: naukovo-analitychna dopovid [Professional teacher training: Ukrainian realities, foreign experience: scientific and analytical report]*. (V. Kremen, Ed.). Kyiv: Vyd-vo TOV "Iurka Liubchenka". Retrieved from

- <http://ipood.com.ua/e-library/naukovo-analitichni-materiali/profesiyna-pidgotovka-vchitelya-ukranski-reali,-zarubijnyi-dosvid/> [in Ukrainian].
- Polozhennia pro akredytatsiiu osvity proqram, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity* [Provisions on the accreditation of educational programs, according to which higher education applicants are trained]. Nakaz MON Ukrainy № 977 vid 11.07.2019 r. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>. [in Ukrainian].
- Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrainy* [Provisions on the practice of students of higher educational institutions of Ukraine]. Iz zminyamy, vneseny my zghidno z Nakazom Minosvity № 351 vid 20.12.1994 r. (1994). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0351281-94#Text>. [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Profesiinoho standartu za profesiinamy "Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel z pochatkovoio osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)"* [About the approval of the Professional Standard for the professions "Teacher of primary classes of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with junior specialist diploma)"]. (2020). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Rivni Natsionalnoi ramky kvalifikatsii* [Levels of the National Qualifications Framework]. (2020). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij> [in Ukrainian].
- Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity* [Standards and recommendations for quality assurance in the European area of higher education]. (2015). Retrieved from https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Standart_EPVO.pdf [in Ukrainian].
- Standarty vyshchoi osvity* [Standards of higher education]. (2019). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Vovk, M. P. (Comp.). (2021). *Vykladatska praktyka dlia zdobuvachiv naukovoho stupenia doktora filosofii: Navchalna prohrama* [Pedagogical education in Ukraine: theory and practice: dictionary]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/728418/> [in Ukrainian].
- Vovk, M. P., Hryshchenko, Yu. V., Solomakha, S. O., & Filipchuk, N. O. (2022). *Teoretychni I metodychni zasady orhanizatsii ipraktyky u zakladakh vyshchoi pedahohichnoi osvity: analitychni materialy* [Theoretical and methodological principles of the organization of practice in institutions of higher pedagogical education: analytical material]. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/731924/> [in Ukrainian].
- Vovk, M. P., Hryshchenko, Yu. V., Solomakha, S. O., Filipchuk, N. O., & Khodakivska, S. V. (2021). *Pedahohichna osvita v Ukraini: teoriia I praktyka: Slovnyk* [Pedagogical education in Ukraine: theory and practice: dictionary]. Kyiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua> [in Ukrainian].
- Vovk, M. P., Solomakha, S. O., & Hryshchenko, Yu. V. (2022). Suchasni vyklyky v praktychnii pidhotovtsi maibutnykh pedahohiv u zakladakh vyshchoi pedahohichnoi osvity [Modern challenges in the practical training of future teachers in institutions of higher pedagogical education]. *Osvitnia analityka Ukrainy*, 1 (17), 40-53. Retrieved from <https://science.iea.gov.ua/%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B012022/> [in Ukrainian].

Одержано 11.09.2022 р.